

De taal van de vlaggen – praten over gewenste en ongewenste seks

Amersfoort, 13 september 2013

© Sietske Dijkstra, lector huiselijk geweld en
hulpverlening in de keten, Avans Hogeschool en
bureau Dijkstra (E: s.dijkstra@avans.nl)

Professionele achtergrond

- Lector huiselijk geweld sinds 2007
www.expertisecentrum-veiligheid.nl
- Daarnaast eigen bureau sinds 1998
www.sietske-dijkstra.nl
- Lid van de commissie Samson, 2010-2012
- Onderwerpen: vlaggensysteem RJ, caring dads, oudermishandeling, seksueel misbruik, partnergeweld, vechtscheiding

Publicaties

avans
hogeschool

dr. Sietske Dijkstra
lector Vrouwenopvang en huiselijk geweld

Lectorale rede:
Bring in the family
Huiselijk geweld, vrouwenopvang en
(aankomende) professionals nader beschouwd

**Partnergeweld
en kinder
mishandeling**

Denkprikkels van en voor
professionals

Sietske Dijkstra

Opbouw

- Korte toelichting achtergrond thema
- Kern van resultaten Samson
- Uitwerking aanbevelingen (Rouvoet: Annelies Kuyper)
  - Opleiding
  - Werkveld: professioneel handelen
- ***Toelichting op Vlaggensysteem, als pedagogische interventie en 4-jarig project***

Kernvragen

- Wat zijn het Vlaggensysteem en het Normstellend kader?
- Hoe kunt u seksueel gedrag aan de orde stellen en desgewenst aanpakken?
- Hoe interpreteert en beoordeelt u seksueel grensoverschrijdend gedrag?
- Wat is het project 'Gezond seksueel gedrag bevorderen in residentiële jeugdzorg' en wat kan het voor uw instelling betekenen?

Paradox van seksueel misbruik

- Historisch: verschijnen en verdwijnen, nu lijkt er sprake van een maatschappelijke doorbraak, destijds betrokken bij onderzoek **Draijer (1988, 1990)**
- Anno 2013: meer gedeeld besef van de lange termijn schade die seksueel misbruik aanricht, commissie **Samson** en *Deetman*
- Gender en macht spelen een rol

Deelonderzoeken en taken

- Historie
  - Wetgeving
  - Aard en omvang
-
- Reactie signalen door overheid
  - Meldpunt
  - Rondetafels: aanbevelingen

Kern Samson

2.5 zo vaak slachtoffer in residentiële zorg

- Meisjes vaker dan jongens
- Verstandelijke beperking
- Groepsgenoten zijn in ten minste kwart van gevallen de plegers

HANDELINGSVERLEGENHEID

- Jeugdzorg onvoldoende toegerust om seksualiteit bespreekbaar te maken en misbruik te onderkennen
- Overheid wist het

Verband geweld thuis en instelling (Krista Schaeffer)

- Voorgeschiedenis van verwaarlozing, misbruik en geweld in gezin van herkomst
- Verslaving of ziekte en vroegtijdige dood van ouders
- Naast misbruik in instelling ook vaak fysiek geweld toegepast en psychisch geweld
- Kwetsbare en agressieve jongeren bij elkaar geplaatst in gemengde groepen

Cultuurverandering

Rieke Samson:

‘Dit is geen nieuw verslag op een oude stapel’.

‘De beroepsorganisaties gaan streven naar certificering, naar aanspreken en corrigeren van elkaar’

Wim Slot, hoogleraar jeugdbescherming

'Handelingsverlegenheid begint met het ontbreken van taal.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag ontstaat vaak geleidelijk, speelt zich in het onbesprokene af'

Aanbevelingen toerusting

- Professionalisering: kwaliteits- en beroepseisen en **cultuurverandering**
  - Beter scholing professionals en opleiding: ***permanente educatie en certificering***
  - Meer inzet op bespreekbaar maken seksueel misbruik
  - Meer aandacht voor seksuele ontwikkeling en seksualiteit

Wat is er nodig en hoe te realiseren?

- Scholing en opleiding
- Professioneel handelen
- Borging van kwaliteit

Inbedding en concretisering commissie Rouvoet

- Verplichting jeugdzorgorganisaties tot ***geregistreeerde jeugdzorgwerkers en gedragswetenschappers***.
- Registratie vergt ***doorlopende bij- en nascholing***
- Verbinden aan ***beroepscode*** en invoering ***tuchtrecht***, toetsing van het beroepsmatig handelen van de eigen beroepsgroep .
- Ontwikkeling ***jeugdzorgrichtlijnen*** in opdracht van de beroepsverenigingen, waarvan seksueel misbruik onderdeel uitmaakt.

Vlaggensysteem linkt aan drie voorbeelden Rouvoet

1. **basismethodieken** (door)ontwikkelen
2. **lerende professionals** (feedback) en bespreken in teams
3. instellingen **kiezen methodieken** met kennispartners

RJ Icarus: Cadier en Keer

- Inspectie: begeleiding faalde bij begeleiding van minderjarige pupil die misbruikt was door medewerker, op basis van klacht van ex-pupil (bron Trouw 23 augustus 2013)

'Onderzoek goed maar plan van aanpak te weinig concreet'

1. Aanspreekcultuur: leidinggevenden voorbeeldrol
2. Kwaliteitskader: concretiseren
3. Intervisie medewerkers leefgroepen

RAAK-Pro project: **Gezond seksueel gedrag in de residentiële jeugdzorg** (Vlaggensysteem RJ)

Een gezamenlijk project van Avans, MOVISIE,
Rutgers WPF, TNO en Accare.

Dit project wordt mede mogelijk gemaakt door
gelden van Stichting Innovatie Alliantie (SIA)

Wat is het VLAGGENSYSTEEM

- Pedagogische interventie/methodiek ontwikkeld door Sensoa (Frans en Franck, 2011) in België, samen met Movisie Nederland

Specifiek

- Vier vlaggen : groen, geel, rood en zwart
- Zes criteria (Normen en onderzoek)
- Beelden (tekeningen) en normen

Criteria om seksueel gedrag te beoordelen

- Consent: wederzijdse toestemming
- Vrijwilligheid
- Gelijkwaardigheid
- Leeftijds- en ontwikkelingsadequaat
- Contextadequaat
- Zelfrespecterend

Per geval bekijken! Eén criterium is voldoende

Drie doelen

I ***Seksueel gedrag goed inschatten***

- * objectivering en neutraliteit
- * criteria en argumenten

II ***Gesprek stimuleren***

- * nuanceren en normaliseren
- * ontwikkelen gemeenschappelijke taal

III ***Instrumenten en methodieken bieden***

- * pedagogisch reageren

Waarnemen, inschatten, handelen

- Continuüm van gewenste ervaringen tot ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag
- Signaleren
- Duiden
- Bespreekbaar maken
- Handelen en verwijzen

Werkvormen en training

- Movisie biedt trainingen aan
  - train de trainer
  - Oefenen met werkvormen in kaartvorm om seksueel gedrag van jongeren en kinderen bespreekbaar te maken
- Anoushka Boet workshop vanmiddag*

Vier soorten vlaggen

- Ondersteuning en objectivering bij Beoordelen en Handelen
- **Groene** vlag: aanvaardbaar en positief seksueel gedrag.
- **Gele** vlag: occasioneel licht grensoverschrijdend gedrag.
- **Rode** vlag: zorgwekkend grensoverschrijdend gedrag.
- **Zwarte** vlag: zwaar seksueel grensoverschrijdend gedrag

Vlaggensysteem RJ

- Vierjarig project: specifiek doorontwikkelen van methode voor jongeren in de residentiële jeugdzorg van 12 tot 18 jaar, het evalueren, toetsen en implementeren van de pedagogische interventie in beroepspraktijk en opleidingen SPH en social studies bij vijf hogescholen
- Werkveld (residentiële jeugdzorg) kan meedoen met **experimentele of controlegroep**
Studenten en docenten kunnen **changemaker** worden, afstudeeropdracht of meesterproef doen, meedoen met training of onderdeel van onderzoek

Vlaggensysteem RJ

- Bevorderen van gezond seksueel gedrag van jongeren in residentiële jeugdzorg
  - Verbetering professioneel handelen
  - Gericht op 12-18 jarigen
  - Methode van vlaggensysteem toepassen, doorontwikkelen en evalueren
  - Consortium: TNO, MOVISIE, RutgersWPF, Accare, AVANS, Veldinstellingen, Lectoraten, opleidingen

Vlaggensysteem: criteria, vlaggen en richtlijnen voor het handelen

criterium	Groene vlag	Gele vlag	Rode vlag	Zwarte vlag
Wederzijdse toestemming of consent	Duidelijk wederzijdse toestemming (plezier)	Onduidelijke wederzijdse toestemming	Geen wederzijdse toestemming	Herhaaldelijk afwezigheid van wederzijdse toestemming
Vrijwilligheid	Vrijwillig (afwezigheid van dwang)	Lichte dwang of druk	Gebruik van manipulatie, chantage, macht, verleiding, betaling of beloning	Herhaaldelijk gebruik van agressie, geweld of ermee dreigen
Gelijk(waardig)heid	Evenwaardige partners	Lichte ongelijkheid in maturiteit, leeftijd, intelligentie,...	Grotere ongelijkwaardigheid	Herhaaldelijk grote ongelijkwaardigheid
Leeftijds- en ontwikkelings adequaat	Minstens 20% van de kinderen en jongeren vertonen dit gedrag Specifieke ontwikkelingstaak	Gedrag van iets jongere of iets oudere kinderen of jongeren	Gedrag van kinderen of jongeren met groter leeftijdsverschil	Gedrag van kinderen of jongeren met groot leeftijdsverschil
Contextadequaat	Gedrag stoort niemand	Gedrag is licht aanstootgevend (onbeleefd)	Gedrag is erger aanstootgevend (kwetsend of beledigend)	Gedrag is zwaar aanstootgevend (shockerend)
Zelfrespect	Gedrag is niet zelfbeschadigend of is goed voor het zelfrespect	Gedrag kan zelfbeschadigend zijn	Gedrag heeft fysieke, emotionele of psychologische schade als gevolg	Heeft zware fysieke, emotionele of psychologische schade als gevolg
Pedagogische reactie	 Groene reactie	 Gele reactie	 Rode reactie	 Zwarte reactie
	Bekijk/luister Benoem Bevestig Leg uit	Bekijk/Luister Benoem Begrens/leidt af Leg uit Observer	Bekijk/luister Benoem Verbied Leg uit Observer goed	Bekijk/luister Benoem Verbied Leg uit Straf of verwijt door Observer extra

Voorbeelden

- Twee dertienjarige meisjes zitten in de slaapkamer op bed. Ze strelen elkaar tussen en over de bovenbenen en vinden het fijn. Is dat ok?

Voorbeeld

*Een blote jongen van 15
zet een meisje van 12
onder druk om hem te
pijpen. Is dit oké?*

Pedagogisch

- *Niet-veroordelen*, wel helder in de ***norm***
- Richt je op het ***gedrag*** van het kind en niet op de persoon
- Stimuleren van ***communicatie, empathie en verantwoordelijkheid***

Vlaggen samengevat

- Verhelderen en benoemen wat er gebeurt op objectieve wijze aan de hand van op normen gebaseerde criteria
- Geven interpretatie en handelingskader door kleur van de vlag
- Oefening aan de hand van beelden en groepsgeprek
- Helpen bij cultuurverandering, benoemen en aanspreekbaarheid

Slot: op weg naar vaardig handelen

- Welke (thema) **competenties** zijn er nodig?
GEMEENSCHAPPELIJKE TAAL ONTWIKKELEN
- Aandacht voor seksuele ontwikkeling, gemengde leefgroepen en het onderwerp
- **Niet wegkijken, niet vermijden, oprecht willen weten**
Oefenen met vlaggensysteem, feedback geven en ontvangen en leren van ervaringen in teamverband
- **Scholen, toetsen en implementeren van methodiek**

Belangstelling?

- Afstudeeronderzoek, minor, meesterproef, changemaker, gastles
- Meedoen aan het evaluatieonderzoek?
- Ronde tafel organiseren?
- Focusgroepen organiseren, uitwerken of zelf deelnemen?
- Bijdrage leveren aan symposia?
- Deel uitmaken van het netwerk?
- Aanmelden voor nieuwsbrief Vlaggensysteem RJ?

Meld je aan bij Carina Klerx van het Expertisecentrum Veiligheid (cmj.klerx@avans.nl)

Literatuur

- Dijkstra, S. 2008. *Bring in the family*
- Dijkstra, 2012, Kwetsbaar voor seksueel misbruik en dan? MGv
- Frans, E. en T. Franck, 2011 (tweede druk). Vlaggensysteem. Praten met kinderen en jongeren over seks en seksueel grensoverschrijdend gedrag, Garant, Antwerpen.
- Movisie <http://www.movisie.nl/esi/vlaggensysteem>
- Raak Pro projectaanvraag, 2012. Gezond seksueel gedrag bevorderen en professioneel handelen verbeteren met behulp van Vlaggensysteem RJ. Consortium Avans Hogeschool, Movisie, Rutgers WPF, TNO en ACCARE.
- Commissie Rouvoet, 2013
<http://www.jeugdzorgnederland.nl/contents/documents/kwaliteitskader-rouvoet.pdf>
- Commissie Samson, 2012. *Omringd door zorg en toch niet veilig*. Boom, Amsterdam.
- TKM
<http://www.tijdschriftkindermishandeling.nl/nl/magazine/3421/694082/inhoud.html>